

Asya Studies

Academic Social Studies/Akademik Sosyal Arařtırmalar

DOI: 10.31455/asya.432167 / Number: 4, p. 39-50, Summer 2018

133/1 NUMARALI KAYSERİ ŞER'İYYE SİCİL DEFTERİ'NE (H. 1155- M. 1742) GÖRE KAYSERİ'NİN SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE KÜLTÜREL YAPISI

*SOCIO-ECONOMIC, CULTURAL AND ADMINISTRATIVE STRUCTURE OF
KAYSERİ ACCORDING TO KAYSERİ SHARI'A COURT RECORDS (COURT
REGISTERS) NUMBER, 133/1 (H. 1155- M. 1742)*

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
08.06.2018

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
28.06.2018

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2018

**Asya'dan
Avrupa'ya
Uluslararası
Sosyal Bilimler
Dergisi**

Öğr. Gör. Süleyman Öcal
Giresun Üniversitesi Rektörlük
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Bölümü
suleymanocal66@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-2997-1826>

Öz

Osmanlı tarihinin önemli yazılı kaynaklarından birisi de Şer'iyye sicilleridir. Şer'iyye sicilleri hem kadı tarafından kaleme alınan belgeleri hem de başka makamlardan gelen emir, ferman, buyruktu gibi belge türlerini ihtiva eder. Bundan dolayı Şer'iyye sicilleri konu ve belge çeşidi olarak gayet zengindir. Bu zenginlik içerisinde de çeşitli bilim dallarını ilgilendiren ve aydınlatılması gereken bilgiler bulunmaktadır.

Kadı sicilleri geniş kapsamlı olduğu için birçok konuda döneminin yansıtan bilgiler vermektedir. Bu çalışmada ise daha çok mahkemelerde ne tür davaların görüldüğü, davaların nasıl işlendiği, müslim ve gayrimüslimler arasındaki davalar, Şer'i hukukun tatbiki ile kadının görev alanları, Kayseri'ye ait mahalle ve köy isimleri, Kayseri'de bulunan meslek grupları ve diğer konular ele alınmıştır.

Şer'iyye sicilleri, döneminin olaylarını, toplumun yaşantısını, devletin idare şeklini, hukukun nasıl işlediğini, toprak sistemini, devletin vergi yapısını, idarecilerin yükümlülüklerini, vakıfları ve daha birçok konuya ait bilgileri bünyesinde barındırmasına rağmen tek başına bir sicilin incelenmesiyle bu tür konular hakkında edinilen bilgi eksik kalmaktadır. Bunun için diğer Şer'iyye sicillerinin ve kaynakların da incelenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Şer'iyye sicilleri, Şer'i hukuk, Kadı, Kayseri

Abstract

One of the written sources of Ottoman history are court registers. Court registers include both the documents written by kadi (religious judge) and types of documents ordered by other authorities like orders, imperial orders, decrees. Therefore, court registers have a wide range of structure in respect to subject and kind of document. This large structure contain information concerning various branches of science that should be enlightened.

Kadi registers provide information on many subjects that reflect their era since they are broad in scope. Mostly the types of trials handled at courts, how trials are handled, trials between muslims and non-muslims, application of religious law, fields of tasks of women, names of settlement and villages in Kayseri, professional groups existing in Kayseri and other subjects were tried to be studied in this study

Although court registers include information about events of its era, life of society, administration way of the state, how the law is applied, land system, tax structure of the state, obligations of administrators, foundations and many other subjects, information obtained by studying only one register alone fail to satisfy. Therefore, other court registers and sources should also be studied.

Key Words: Ottoman, Court Registers, Religious Law, Kadi, Kayseri

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Öcal, S. (2018). 133/1 Numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'ne H (1155-M. 1742) Göre Kayseri'nin Sosyo-Ekonomik, İdari ve Kültürel Yapısı. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:4, Summer, p. 39-50.

1. KAYSERİ'NİN İDARİ YAPISI

1.1. İdare

Bir devletin güçlü ve uzun ömürlü olabilmesi için hiç kuşkusuz o devletin idari yapısının düzgün işlemesi gerekir. İdari yapının güçlü olabilmesi için de o devletin teşkilatlarının ve kurumlarının uyum içerisinde çalışması gerekir.

Osmanlı Devleti idari yapıyı güçlü tutmak için idareyi *merkez* ve *taşra* olarak ikiye ayırmıştır. Osmanlı Devleti'nde taşra idaresi, hiyerarşik olarak köy, nahiye, kaza, sancak ve eyalet şeklinde teşkilatlanmıştır. Kazalarda yönetici olarak kadı, alaybeyi ve subaşılar; sancaklarda ise sancakbeyi bulunurdu. Sancakbeylerine 17. yüzyıldan itibaren paşa da denilmeye başlandı.¹ Eyaletler ise beylerbeyi veya mîr-i mîranlar tarafından yönetilirdi.²

Kayseri, Osmanlı Devleti'ne kesin olarak katıldığı sıralarda Karaman Eyaleti'ne bağlı bir *sancak* olarak görülmektedir.³ Tanzimat'ın ilk yıllarında (1839) düzenlenen Osmanlı mülki taksimatı ile Bozok, Ankara, Kengarı (Çankırı) ve Kayseri Sancakları Bozok Eyaleti çatısı altında toplanmıştır.

1864 yılına gelindiğinde Ali ve Fuat Paşalar eyaletleri yeniden düzenlemek üzere köklü çalışmalar yaptılar. Neticede 1867 yılında tamamlanan *Vilayet Nizamnamesi* adıyla çıkan bir kanun ile yapmış oldukları bu çalışma şekillenerek vilayetler sancaklara, sancaklar kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler de köylere bölündü. Çizilen yeni sınırlarda coğrafi şartlar ve ulaşım göz önünde tutuldu. Bu düzenleme ile *Ankara* vilayet haline gelirken Kayseri, Bozok ve Ankara Sancakları bu merkeze bağlandı. Kayseri'de ilk belediye teşkilatının kurulması ise Padişah Abdülaziz'in fermanıyla 7 Nisan 1870 yılında gerçekleşti. İlk belediye reisliği görevini Kayseri eşrafından Mollaoğlu Mustafa Ağa yaptı ve Mollaoğlu Mustafa Ağa'nın bu görevi 1881 yılına kadar sürdü. Bu süre içerisinde Kayseri'nin imarî gelir-giderleriyle meşgul oldu.⁴

1.2. İdarî ve Adlî Görevliler

133/1 numaralı Kayseri Şer'iyye Sicil Defteri'nde Kayseri Mutasarrıfı olarak es-Seyyid Mehmet Paşa'ya, *emîru'l ümerâ'il kiram* ve *saadetli* elkabıyla,⁵ yine bu dönemde Ankara Mutasarrıfı'nı da *saadetli* elkabıyla Ömer Paşa olarak görmek mümkündür.⁶

Kayseri Sancağı Mutasarrıfı Mehmet Paşa'nın bu göreve ne zaman ve kim tarafından getirildiğine dair bilgiye ise bu şer'iyye sicil defterinde rastlanılmamakla birlikte kendisinin ne gibi görevler üstlendiği ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. Bu bilgiler arasında kendisinin şer'i işlerle bağlantısı olduğu, çeşitli idari görevlere tayinler yaptığı görülmektedir.⁷ Bu tayinler arasında Çukadar Mehmet Bey,⁸ Bayezid Ağa,⁹ Yusuf Ağa b. Mehmet,¹⁰ Çukadar Ahmet Ağa, Subaşı İbrahim Bey'in isimleri dikkat çekmektedir.¹¹

Sicil içerisinde rastlanılan diğer bir idari tabir ise *mütesellim*dir. Mütesellim, Tanzimat'tan evvel vali ve mutasarrıfların uhdelelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılan bir tabirdir. Lugat manası teslim olunan şeyi alıp kabul eden demektir. Mütesellimlik görevi hicri 1000 yılından sonra verilmeye başlanmış ve Tanzimat'a kadar devam etmiştir.¹² Kayseri sancağında bu görevi yapan kişilerin *fahru'l-akran* ve *fahru'l-eşbah* elkabıyla es-Seyyid Mustafa Ağa¹³ ve *fahru'l-akran* elkabıyla es-Seyyid Mehmet Ağa oldukları görülmektedir. Ayrıca mütesellimlerin mahkemenin keşfine karar verdiği olay ve durumlarda keşif yapacak kişiyi ve çeşitli idari görevi olan kişileri atadıkları yine bu sicilde görülmek mümkündür.¹⁴

Dizdar, kale muhafızları hakkında kullanılır bir tabirdir.¹⁵ Bu şer'iyye sicilinde dizdar tabirine yalnızca şuhûdü'l-hal kısmında *fahru'l-müstahfizîn* elkabıyla Ahmet Ağa'ya rastlanmaktadır.¹⁶

¹ Mithat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lügati, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986, s. 302

² Yusuf Hallaçoğlu, XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı, T.T.K. Yayını, Ankara 2003, s. 83-85.

³ Halit Erkiletlioğlu, Osmanlılar Zamanında Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kayseri 1996, s. 23.

⁴ Halit Erkiletlioğlu, a.g.e., s. 184-187

⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 8/a, 33, 47-48, 73, 87.

⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 53.

⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 8/a, 33, 47-48, 73, 87.

⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 33.

⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 47-48.

¹⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 73.

¹¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 87.

¹² Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1946, s. 639.

¹³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 148, 210, 257/a.

¹⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 106, 138, 257/a, 148, 169, 210, 232, 257, 257/a

¹⁵ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. I, s. 469.

133/1 Numaralı Şer'iyeye Sicil Defteri'nden anlaşıldığına göre karyelerde zabıtlar görev yapmaktadır. Bu görevde bulunan Talas Karyesi Zabiti *fahru'l-akran* elkabıyla Mehmet Ağa'dır.¹⁷

Sicilde geçen diğer bir terim ise *serdardır*. Serdar kaza gibi küçük yerlere yeniçeri ağası tarafından tayin edilirdi. Serdar bulunduğu kazadaki yeniçerilerin ve acemioğlanların hatta cebeci ve topçuların zapt-u raptından mesuldü. Savaş anında ise serdarlar yeniçeri kuvvetlerine katılırlardı.¹⁸ Sicilde bu işle görevli kişinin *fahru'l-eşbah* elkabıyla el-Hac İbrahim olduğu görülmekte ve onun çeşitli davalarda şahitlik yaptığı bilinmektedir.¹⁹

Kazalarda yönetici sınıf içerisinde bulunan *subaşlar*, asayişli sağlamakla yükümlüdür.²⁰ Bu sicilde subaşı olarak İbrahim Bey'in ismi görülürken, kendisinin Kayseri Mutasarrıfı tarafından tayin edildiği bilinmektedir. Subaşı İbrahim Bey'in çeşitli yaralama davalarında, yaralandığı iddia olunan kişilerin gerçekten yaralanıp yaralanmadığını keşif ettiğini ve raporunu mahkemeye sunduğunu görmek mümkündür.²¹

Türklerin İslamiyet'i kabulünden beri özellikle küçük yerleşim yerlerinde önemli bir yeri ve saygınlığı olan *imamlara* bu sicil içerisinde de rastlanmaktadır. Bu yargıyı destekleyen durumlara sicilde görülen imam elkablı isimlerin davalarda şahitlik etmeleri veya çeşitli vakıflarda mütevellî görevini üstlenerek eşrafın kendilerine vakıf mallarını, paralarını emanet etmelerinden de anlaşılmakta ve mahallelerdeki camilerde görev yaptıkları bilinmektedir. Sicilde geçen imam isimleri ise el-Hac Osman Efendi, Mehmet Efendi, Mehmet Halife, Molla Hasan, es-Seyyid Ahmet Efendi'dir.²²

Osmanlı Devleti'nde günümüz icra memurlarının, emniyet teşkilatlarının ve kısmen de olsa savcının yerine getirdiği görevleri *çavuş* elkablı kişiler yerine getirmekteydi.²³ Bu sicilde birkaç defa geçen çavuş unvanı genelde şühudü'l-hâl kısmında geçmekte göreviyle ilgili bilgi verilmemektedir.²⁴

Sicilin sadece bir belgesinde geçen *naib* terimi vekil anlamında olup kadıların kendi yerlerine davaya bakmak üzere görevlendirdikleri kişilere verilen isimdir.²⁵ Naib unvanlı kişinin ismi Musa ibn el-Hac Yusuf Efendi'dir.²⁶

Sicilin birçok yerinden *muhzır* ve *sermuhzır* veya *muhzırbaşı* olarak geçen muhzırın kelime anlamı yardımcı demek olup terim anlamı ise, davacı ve davalıların mahkemeye celb eden ve icabı halinde bugünkü emniyet görevlilerinin ve savcının bazı görevlerini ifa eden memur demektir.²⁷ Sicilde geçen muhzır ve sermuhzır tabirlerinden anlaşıldığına göre muhzırlar baş muhzır ve muhzır olarak ikiye ayrılmaktadır. Muhzırların genelde mahkemede görülen davanın keşfinde görevlendirildikleri görülmektedir. Ayrıca toplum içinde güvenilir insanlar oldukları için şühudü'l-hâl kısmında da isimlerine rastlanmaktadır.²⁸

İncelenen 133/1 numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili'nde, şer'i hukuk açısından önemli bir yeri olan ve ilmiye sınıfının başında bulunan *şeyhülislam* ve özellikle kazalarda idari ve adli yeri çok büyük olan *kadılarla* ilgili ne yazık ki herhangi bir bilgi direkt olarak bulunmamakta ve isimleri de zikredilmemektedir.

1.3. Sicilde Geçen Bazı Hukuki ve İdari Uygulamalar

133/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye sicilindeki belge türlerini büyük oranda hüccetler ve ilâmlar oluşturulmaktadır. Bunlarında dışında yalnızca bir defa mürâsele türünde belge geçmektedir.

Hüccet, şahitlik, ikrar, yemin veya yeminden nükül gibi bir davayı ispat eden hukuki delillere denir.²⁹ Sicilde rastlanılan bu türdeki örnekleri genellikle vasi tayini, veraset, darb ve cerh, alım-satım, ibrâ ve iskat gibi konuları içeren belgeler oluşturmaktadır. Hüccet türünde görülen belgelerdeki birkaç

¹⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,210.

¹⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 235.

¹⁸ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., C. III, s. 178-179.

¹⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 186, 249/a, 260/a.

²⁰ Yusuf Hallaçoğlu, a.g.e., s. 83.

²¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,87, 106, 257, 257/a.

²² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,98, 140, 185, 198, 228, 261/a.

²³ Ahmet Akgündüz, Şer'iyeye Sicilleri, C. I, T.D.A.V Yayını., İstanbul 1988, s. 73.

²⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,1, 6, 38, 89, 108, 142, 152.

²⁵ Akgündüz, a.g.e., C. I, s. 72.

²⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,114.

²⁷ Ahmet Akgündüz, a.g.e., C. I, s. 72.

²⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk.,20, 77, 84, 86, 100, 125, 133, 138, 145, 146, 169, 181, 182, 192, 200, 206, 210, 213, 224, 228, 232, 243, 249/a, 253, 260/a.

²⁹ Ahmet Akgündüz, a.g.e., s. 21.

özellik ise örneğin vasi tayinlerinde bir kişi hayatında, kendi malına birini tayin etmiş ise o kişinin vefatından sonra şahitler dinlenerek vasi tayin ettiği anlaşıldıktan sonra kişiye vasilik görevi verilmektedir.³⁰ Eğer vefat eden kişinin mirası baliğ olmamış birisine de kalmışsa ona emin ve güvenilir bir kimseden, genellikle akrabalarından, vasi tayin edilmektedir.³¹ Darb ve cerh konulu hüccetlerde Kayseri mutasarrıfı ya da mütesellimi tarafından tayin edilen bir kişinin yaralı olduğu iddia edilen kişiyi inceleyip raporunu mahkemeye sunduğu görülmektedir.³² Alım-satım, ibrâ ve iskat konulu hüccetler günümüz tapu senetlerinin yerine getirdiği işlevleri karşılamaktadır.³³

Sicildeki diğer bir belge türü olan *ilâm* ise şer'î bir hükmü ve altında kararı veren kadının imza ve mührünü taşıyan yazılı belgedir. Her ilâm belgesi davacının iddiasını, dayandığı delilleri, davalının cevabını ve def'î söz konusu ise def'inin sebeplerini, son kısımda verilen kararın gerekçelerini ve nasıl karar verildiğine dair kayıtları ihtiva eder.³⁴ Fakat bu sicilde kadınların imza ve mührünü taşıyan belge bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra ilâmlarda davacının iddialarını, davalının def'ini, kadının şahitleri dinleyerek kararını verdiğini görmek mümkündür.³⁵

133/1 numaralı sicilde yalnızca bir tane mürâsele türünde belgeye rastlanmaktadır. Kadının kendisine denk veya daha aşağı rütbedeki şahıs yahut makamlara hitaben kaleme aldığı yazılı belgeler *mürâsele* denir.³⁶ Sicilde geçen mürâseleden anlaşıldığına göre bir dava görüşüldüğü ve o davadan bir sonuç çıkarılıp³⁷ davalının cezasının yerine getirilmesi için yazışma yapıldığı anlaşılmaktadır.

2. KAYSERİ'DE SOSYAL YAPI

2.1. Müslim-Gayri Müslim İlişkileri

Osmanlı Devleti, çeşitli din, mezhep ve ırklara mensup toplulukları bünyesinde toplayan çok milletli bir yapıya sahipti. Devletin toplumsal, siyasal ve yönetsel yapısı, ırk esasına değil, düşünce ve inanç temeline göre örgütlenmişti. O dönemin Avrupa'sında, Osmanlı Devleti kadar muhtelif din ve ırklardan oluşmuş bir imparatorluk da mevcut değildi. Bu ırk çeşitliliğini meydana getiren unsur kuşkusuz Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu topraklardaki demografik özelliklerden kaynaklanmaktaydı.³⁸

Gayrimüslim tebaa ya da *zimmiler*, Müslümanların asgari bir nisabın üstündeki ticaret eşyası, altın, gümüş ve benzeri malların paraya çevrilmiş kıymeti üzerinden % 2,5 oranında verdikleri vergiden yani zekattan muaftırlar. *Müslümanlar* mecburi askerlik hizmetine tabi olurlarken gayrimüslimlerin böyle bir hizmet mükellefiyeti yoktur. Gayrimüslimlerin aile ve miras hukuku gibi özel hukuka ilişkin davaları kendi mahkemeleri tarafından husûsi kanunlara göre yürütülür. Böylece onlar adli alanda kısmi bir özerkliğe sahiptir.³⁹

133/1 numaralı şer'îyye sicilindeki davalar arasında gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalarının yanı sıra müslimlerle olan davaları da görüşülmüştür. Kendi aralarındaki davaların çoğunluğunu vasi tayini,⁴⁰ veraset,⁴¹ alım-satım,⁴² vergi gibi davalar oluşturmaktadır.

Müslimlerle gayrimüslimler arasındaki davaların çoğunluğunu da alım-satım davaları oluşturmaktadır.⁴³ Bu davaların yanı sıra alacak-verecek davaları da müslimler ve gayrimüslimler arasında görülmektedir.⁴⁴

Bu davaların içeriklerinden anlaşıldığına göre Osmanlı toplum hayatında müslimler ve gayrimüslimlerin hayatları iç içe girmiştir. Birbirlerine mülklerini ve çeşitli mallarını alıp satmışlar, birbirlerine borç alıp vermişler kısacası hayatlarını paylaşmışlardır. Aralarında anlaşamadıkları zaman mahkemeye başvurmuşlar davalarını Osmanlı hukuk sistemine emanet etmişlerdir. Osmanlı hukuk

³⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 31, 23, 45, 70, 79, v.d.

³¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 14, 37, 49, 54, v.d.

³² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 4, 6, 38, 51, 73, 99, 102, v.d.

³³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 75, 77, 168, 187, v.d.

³⁴ Ahmet Akgündüz, a.g.e., C. I, s. 29.

³⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 5, 35, 36, 45, v.d.

³⁶ Akgündüz; a.g.e., C. I, s. 38.

³⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 8.

³⁸ Bilal Eryılmaz, "Osmanlılarda Millet Sistemi", Osmanlı Ansiklopedisi, C. VI, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 225.

³⁹ Bilal Eryılmaz, Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi, Risale Yayınları, İstanbul 1996, s. 20.

⁴⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 23, 80, 121, 161, v.d.

⁴¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 58, 78, 174

⁴² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 20, 57, 83, 85, 101, v.d.

⁴³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 29-30, 118, 122, 137, v.d.

⁴⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 35, 55, 72, 254, v.d.

sistemi ise kimseyi dininden, dilinden, renginden veya makamından dolayı ayırmamış, davaları gerektiği gibi görüşmüştür.

2.2. Kadının Toplumdaki Yeri

Türk toplum ve aile yapısında kadın her zaman mühim bir yere sahip olmuş, toplum ve ailenin bulunduğu noktada yer almıştır. İslamiyet'ten önceki Türk topluluklarında kadın ve erkeğin hemen hemen eşit olduğunu Hakan'ın eşi Hatun'la devleti yönettiğinden anlamak mümkündür. İslamiyet'ten sonra da Türk toplumunda kadına verilen değer Hz. Peygamber'in hadislerinden anlaşılmaktadır.

İncelenen şer'iyye sicilinde kadınların isimleri fazlaca zikredilmektedir. Sicilden anlaşıldığına göre kadınlar kendileri mahkemeye başvurabildikleri gibi yerlerine vekil tayin ederek de mahkemeye başvurabilmektedir.⁴⁵

Kadınların isimlerinin geçtiği davaların çoğunu veraset,⁴⁶ nafaka,⁴⁷ vasi tayini,⁴⁸ davalar oluşturmaktadır. Bu davalarda kadınlar erkeklerden hiçbir şekilde ayrılmamıştır.

Kadınlarla ilgili diğer bir konu ise evlenme ve boşanmadır. Sicilden anlaşıldığına göre *mehr-i muaccel* evlenme esnasında erkeğin kadına peşin olarak vermesi kararlaştırılan *mehr* hakkında kullanılır bir tabirdir. Evlilikten sonra ise *mehr-i müeccel* yani evlenme sırasında erkeğin kadına peşin olmayarak sonradan vermeyi taahhüt ettiği bir tabirdir.⁴⁹ Bu tabirler evlilik, boşanma ve veraset davalarında kullanılmıştır.⁵⁰ Bu davalar içerisinde 211 numaralı belgedeki dava çok ilginç olup kadına verilen haklar ve kadının toplumdaki yeri açısından oldukça önemlidir. Bu davada bir kadın bir erkekle evlenmiş *mehr-i muaccelini* almış; fakat kocasıyla gitmek istememektedir. Sebep olarak da kocasının kendisini götürmek istediği diyarın uzak olduğunu sunmuş ve mahkemece haklı görülmüştür.

2.3. Kölelikle İlgili Uygulamalar

Sicilde geçen kölelerle ilgili tabirlerden şer'i hukukun *köle* bulundurmaya müsaade ettiği anlaşılmaktadır.⁵¹ Bunlardan başka kölelerin alınıp satılabildiğini,⁵² miras olarak bırakılabildiğini,⁵³ azat edilebildiklerini⁵⁴ sahiplerinin yerine davalarda vekalet edebildikleri görülmektedir.⁵⁵ Bunlardan başka belgede isimleri zikredilen kölelerin çoğunun *acem* asıllı oldukları⁵⁶ ve gayrimüslimlerin de köle bulundurdıkları anlaşılmaktadır.⁵⁷

Belgelerde kölelerin hangi işlerde çalıştırıldıkları, nasıl alındıkları, nasıl satıldıkları, hangi haklara sahip olduklarına dair bilgi verilmemektedir.

2.4. Vasi, Mütevellî Tayini

Sicilde sıklıkla geçen davalardan birisi *vasi tayini*dir. Tereke ve kaasırlar veyahut her ikisi üzerinde kendisine tasarruf hakkı verilen kimse hakkında kullanılır bir tabirdir.⁵⁸ Vasi tayinleri hem bayanlar⁵⁹ hem de erkeklerden olabilmektedir.⁶⁰ Vasi tayinleri bir kişinin vefatından sonra geride bıraktığı buluşa ermemiş çocukların mallarını korumak, onların geçimini sağlamak ya da vefat eden kişinin yerine hacca gitmek, cenaze işlemleri, hayır işleri gibi yerine getirilmesini istediği şeyler için de yapıldı.⁶¹ Buradan anlaşıldığı kadarıyla öksüz, yetim kalan çocuklara sahip çıkılmış, buluşa ermemiş çocukların malları korunmuştur. Böylece kimsenin aç ve açıkta bırakılmaması amaçlanmıştır.

Sicilde karşılaşılan diğer bir kavram ise *mütevellî*dir. Vakıf işlerini vakfiye şartları ve şer'i hükümler dairesinde idare ve rüyet için tayin olunanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Mütevellî vakfedenin iradesine göre tayin edilir. Eğer vakfedenin iradesi belirlenemez ise hakim tarafından tayin

⁴⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 8, 20, 26, 27, 28, v.d.

⁴⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 38, 93, 95, 239, 245, v.d.

⁴⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 52, 84, 90, 112, 125, v.d.

⁴⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 7, 14, 37, 41, 49, 79, 171, v.d.

⁴⁹ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., s. 444.

⁵⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 211, 134, 79.

⁵¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 36, 51, 86, 122, 132, 142, 257, 257/a.

⁵² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 127, 131, 142.

⁵³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 127.

⁵⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 36.

⁵⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 122.

⁵⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 51, 132, 142, 257, 257/a.

⁵⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 59.

⁵⁸ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., s. 584.

⁵⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 7, 14, 37, 41, v.d.

⁶⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 12, 15, 22, 23, 31, v.d.

⁶¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 70, 74, 77, 79, 80, 89, 108, 159, v.d.

edilir.⁶² Sicildeki mütevellî tayinleri vakıf yöneticiliği ve bir hayra ait paranın idaresi gibi konularla ilgilidir.⁶³ Cami imamları ve müezzinleri bu konularda güvenilir kimseler olarak gözükmektedir.⁶⁴ Mütevellîler vakıf işlerini veya kendilerine emanet edilen paraları gerektiği gibi idare etmekle yükümlüdürler. Bundan dolayı da güvenilir kişilerden seçilmesi ya da kadı tarafından tayin edilerek belirlenmesi gerekir.

2.5. Vakıflar

İslam hukukunda önemli bir yere sahip olan *vakıflar* sosyo-ekonomik hayatı düzenleyen önemli bir müessesedir.⁶⁵ *Vakıf*, Osmanlı Devletindeki hayırseverlerin çokluğu ve devletin zenginliği sayesinde büyük bir hızla gelişerek İslam hukukunun en zengin kurumlarından biri haline gelmiştir. Dini ve sosyal hizmetlerin yerine getirilmesi, fethedilen ülkelerde Türk kültürünün yerleştirilmesi, eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi gibi hususlarda vakıfların büyük rolü olmuştur.⁶⁶

Hayırseverler birçok şeyi vakfettikleri gibi birçok binanın da imarında önemli rol oynamışlar ve oynamaya devam etmektedirler. Sicildeki bu tür faaliyetlere yönelik belgeler genellikle hayırseverlerin sahip oldukları menkul ya da gayrimenkulü mahallenin avarız ve nezrine vakfettiklerini veya okul, su yolu, cami ve mescitlerin temizlik ve diğer ihtiyaçları gibi konularda harcadıklarını göstermektedir.⁶⁷ Bunların yanı sıra vakıf kurumunun çeşitli konularda insanlarla ilişkiler içerisinde olduğu da görülmektedir. Sicilde anlatılan bir olaya göre Hacı Kasım Mahallesi sakinlerinden bir kişi ihtiyacı durumunda vakıftan borç almış daha sonra bu borcuna karşılık evini vakıf mütevellisine satmıştır.⁶⁸

Vakıfların varlığını sürdürebilmesi için hayırseverler, cemaatler, vakıf mütevellîleri, taşınabilir ve taşınmaz mallarını vakfetmişlerdir. Bunlardan başka mülkiyeti devlete ait olan miri arazinin vergilerinin de bir kısmı vakıf haline getirilmiştir. Buradaki amaç devlet tarafından verilmesi gereken çeşitli hizmetlerin vakıflar tarafından karşılanmasını sağlamaktır.⁶⁹

3. KAYSERİ'DE ASAYİŞ OLAYLARI

3.1. Cinayet, Darb ve Cerh Gibi Suçlar

Sicilde karşılaşılan davaların içeriklerinin bazılarını *cinayet* suçları oluşturmaktadır. Bu suçların işlenme nedenleriyle ilgili bilgi verilmemekle birlikte hangi aletlerle işlendiği bilinmektedir.⁷⁰

Sicilden anlaşıldığına göre cinayet suçuna karışan kişiler ile karşı taraf yani öldürülen kişinin yakınları eğer isterlerse kendi aralarında anlaşabilmektedir. Bu arada kullanılan tabir *dem ve diyetini ödemektir*. Bu tür bir anlaşma ile kan davalarının önüne geçildiği, öldürülen kişinin ailesinin mağdur edilmediği anlaşılabilir.⁷¹ Dem ve diyet tabirinin günümüzdeki karşılığı kan parasıdır.

Kasıtlı işlenen cinayetlerin yanı sıra bazen de insanlar kaza sonucu başkalarının hayatlarına son verebilmektedir. Bu tür belgelerden anlaşıldığına göre kişinin ölümüne kaza sonucu bile olsa son verildiğinde ölen kişinin yakınları talep ederse dem ve diyetinin ödenebileceği yönündedir.⁷²

Değerlendirilen şer'îyye sicilinde *darb ve cerhle* ilgili birçok belge bulunmaktadır. Bu belgelerdeki darb ve cerhlerin bir kısmı hata sonucu yani istenmeden meydana gelmişken,⁷³ bir kısmı da kişinin kendi kendini yaralaması sonucu meydana gelmiştir.⁷⁴ Geriye kalan büyük kısımda ise darb ve cerhler kişilerin kendi aralarında olan kavgalarından, bilerek ve isteyerek meydana gelmiştir. Bu kavgaların, darb ve cerhlerin nedeniyle ilgili bilgiler belgelerde verilmemiştir. Fakat darb ve cerhlerin hangi aletle, nerede, kimler arasında olduğuna dair bilgileri belgelerde bulmak mümkündür.⁷⁵ Bu tür suçlarda suç aletleri olarak genellikle tüfek, kılıç ve bıçak kullanılmıştır.⁷⁶

⁶² Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., s. 640.

⁶³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 2, 39, 71, 81, 96, 98, 131, 135, v.d.

⁶⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 96, 185, 159, 198, 228/a

⁶⁵ Hüseyin Hatemi, "Toprak Düzeni ve Vakıf Kurumu", Osmanlı Ansiklopedisi, C. V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s. 197.

⁶⁶ Muhammet Şahin, Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2003, s. 189.

⁶⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 2, 46, 71, 96, 131, 160, 163, 167, 179, 185, 217, 249/a, 260, 256/a.

⁶⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 140.

⁶⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 46.

⁷⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 40, 113, 138, 218.

⁷¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 40, 218.

⁷² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 143, 178.

⁷³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 106, 148, 178.

⁷⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 33, 257/a.

⁷⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 3, 4, 6, 9, 40, 51, 87, 99, 102, 113, 138, 169, 210, 212, 224, 257, 258/a.

⁷⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 3, 8/a, 40, 51, 99, 224, v.d.

Sicilde geçen ve mahkemede görüşülen suçlardan bazıları da *fi'l-i şeni*,⁷⁷ *livata*,⁷⁸ ve *sebb*⁷⁹ gibi suçlardır. Bu tür davalarda yalnızca kişinin iddiası kararı bağlamamakta, olayı gören kişilerin de tanıklığına başvurulmaktadır. Eğer olayın doğruluğu kanıtlanırsa gereken ceza mahkemece verilmektedir. Mesela bir hükümda bazı kişiler livata kastıyla bir evi basmışlar ve bu esnada peygambere küfür etmişlerdir. Bu olay mahkemeye intikal etmiş, mahkemede görüşülmüş, şahitler dinlenmiş ve olayın doğruluğu anlaşıldıktan sonra gereken cezanın yerine getirilmesi için bir fetvadan faydalanılmış, fetvanın rehberliğinde gereken cezanın verilmesi yönünde karara varılmıştır. Bu ceza ölümdür. Buradan anlaşıldığına göre şer'i hukuk hem kutsal değerlere hem de namus kavramına büyük ehemmiyet vermektedir.⁸⁰

4. KAYSERİ'DE İKTİSADİ DURUM

4.1. Vergi

Osmanlı Devleti'nin gelirlerini oluşturan kaynaklar arasında halktan alınan değişik *vergiler* yer almaktaydı. Bu vergiler doğrudan *aynî* olarak veya *bedel* olarak alınmakta yahut da bazı malların gerçek fiyatının altında, mirî olarak adlandırılan fiyatlarla satın alınmak suretiyle dolaylı yoldan gelirler elde edilmekteydi. Bunların dışında çeşitli gelir kalemlerinin mukataa kalemleri de vergi gelirleri içerisinde yer almaktaydı.⁸¹

Sicilde geçen vergi türlerinden biri *a'şar vergisi*dir.⁸² *A'şar* toprak mahsullerinden alınan verginin adıdır.⁸³ Mahsulün onda biri oranda alınmasına rağmen sicilde bu tür bir kayda rastlanmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde müslimlerin yanı sıra gayrimüslimlerinde vergi yükümlülükleri vardı. Askerlik hizmetine karşılık olarak *cizye* adında bir vergi ödemekteydiler. Cizyenin muhatabı ehli kitap ile Mecusiler ve Arap olmayan putperestlerdir. Kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar, köleler, hastalar ve din görevlileri bu vergiyi ödemekten muaf tutulmuşlardır.⁸⁴ Bunun dışında toprakla uğraşan gayrimüslimler ise haraç vergisi ödemek durumunda idiler. Sicilde *haraç* vergisi olarak adlandırılmasa da toprakla uğraşan gayrimüslimlerden vergi alındığına dair 193. belge bilgi vermektedir.⁸⁵

4.2. Para, Ticaret ve Meslekler

Değerlendirilmesi yapılan 133/1 numaralı şer'iyye sicilinde para birimleri olarak *kuruş*,⁸⁶ *para*⁸⁷, *esedi kuruş*,⁸⁸ *akçe*,⁸⁹ *dirhem*,⁹⁰ kavramlar görülmektedir. Bu para birimlerinin *nafaka*, *alım-satım*, *dem ve diyet*, *vergi*, *veraset*, *vakıf*, *alacak-verecek*, *ortaklık* gibi konularının işlendiği belge türlerinde bahsi geçmekte ve bunların içerisinde en çok kuruş kullanılmaktadır.

18. yüzyılda, Osmanlılar, Fransa'ya çok sayıda pamuklu bez ihraç etmiş; ama çok sayıda da ipekli kumaş almışlardır. Bu durum nedeniyle Damat İbrahim Paşa ipekli dokuma sanayi çalışmalarını başlatmıştır. Ancak Avrupa mallarının Osmanlı pazarını kaplamasıyla çalışmalar azaltılmıştır. Böylece Osmanlı kumaş sanayi de önemini kaybetmiştir.⁹¹

Bu dönemde Kayseri *ticari* yönden özellikle dokumacılık, boyacılık, dericilik bakımından önem taşıyan bir şehirdi. Deri işletmecileri, sarraclar ve debbağların topluca buldukları çarşıların yanı sıra aktar, kasap, tabbah, çarşıları vardı. Yine bu dönemde adeta *derinin* merkezi olan Kayseri'de deri temininde sıkıntı çekilmektedir. Bu sıkıntının nedeni ise hammaddenin yabancılara satılmasından kaynaklanmaktadır.⁹²

⁷⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 114, 220, 230, 261/a.

⁷⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 5, 8, 220, 256.

⁷⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 8.

⁸⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d.,hk., 8, 8/a.

⁸¹ Mehmet Esat Sarıcaoğlu, Malî Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 94.

⁸² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 192, 258, 263.

⁸³ Mehmet Zeki Pakalın, a.g.e., s. 96.

⁸⁴ Bilal Eryılmaz, a.g.e., s. 51.

⁸⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 193.

⁸⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 2, 11, 16, 18, 19, 20, 24, 25, 26, 28, 30, v.d.

⁸⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 2, 13, 84, 90, 152, 194, 252, 252/a, 255/a

⁸⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 52.

⁸⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 15, 21, 35, 46, 52, 86, 105, 112, 125, 129, v.d.

⁹⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 119, 126, 227.

⁹¹ Yücel Özkaya; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları..., s. 142-143.

⁹² Yücel Özkaya; XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ..., s. 149.

Sicil içerisinde ticari hayata değinilmemiş olup ticari hayatın varlığını Pastırma Pazarı,⁹³ Eski Bedestan Mahallesi,⁹⁴ gibi yer isimlerinin yanı sıra kişilerin isimlerinin önünde kullandıkları *meslek* dallarıyla ilgili demirci,⁹⁵ mestci,⁹⁶ takkeci,⁹⁷ eskici,⁹⁸ leblebici,⁹⁹ semerci,¹⁰⁰ deveci,¹⁰¹ sebzeçi,¹⁰² kilci,¹⁰³ bozacı,¹⁰⁴ abacı,¹⁰⁵ kazancı,¹⁰⁶ ekmekçi,¹⁰⁷ boyacı,¹⁰⁸ katırcı,¹⁰⁹ bağçı,¹¹⁰ helvacı,¹¹¹ kantarcı,¹¹² kebabçı,¹¹³ kamışçı,¹¹⁴ danacı,¹¹⁵ duhancı,¹¹⁶ çıkırıkçı,¹¹⁷ kılıççı,¹¹⁸ inekçi,¹¹⁹ debbağ,¹²⁰ kavukçu,¹²¹ kürkçü¹²² gibi eltablardan anlamak mümkündür.

⁹³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 259/a.

⁹⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 256, 257.

⁹⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 19, 178.

⁹⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 32.

⁹⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 40.

⁹⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 55, 249, 254.

⁹⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 55, 227.

¹⁰⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 67.

¹⁰¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 82.

¹⁰² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 124.

¹⁰³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 130.

¹⁰⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 12.

¹⁰⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 19.

¹⁰⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 19.

¹⁰⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 20.

¹⁰⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 24, 88.

¹⁰⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 32, 118.

¹¹⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 73, 101, 113.

¹¹¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 91, 174.

¹¹² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 174.

¹¹³ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 167.

¹¹⁴ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 227.

¹¹⁵ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 238.

¹¹⁶ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 254.

¹¹⁷ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 187.

¹¹⁸ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 260.

¹¹⁹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 24.

¹²⁰ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 249, 257.

¹²¹ BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 259/a.

¹²² BOA, MŞH. ŞSC.d., hk., 256, 259/a.

SONUÇ

133/1 Numaralı Kayseri Şer'iyeye Sicili mevcut birçok sicilden yalnızca bir tanesidir. Bu sicilin tek başına incelenmesi ve değerlendirmesinin yapılması tarih literatürü açısından yetersiz kalır. Mamafih bütünün parçalardan oluştuğu unutulmaz ise her parçanın değeri daha iyi anlaşılır ve üst üste konulan parçalarla bütüne ulaşmada daha iyi mesafe katedilmiş olur.

Bu sicil Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde tutulmuştur. 18. yüzyıl Kayseri'sinin şehir tarihinin sosyo-ekonomik, idari, kültürel ve askeri durumunu aydınlatan bilgiler vermektedir. Sicilden anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti Kayseri'deki idari yapıyı güçlü tutmaya çalışmıştır. Bunu yapmak için adalet mekanizmasının da güçlü olmasına önem vermiştir. İster Müslim olsun, ister gayrimüslim adalet herkese eşit şekilde tecelli ettirilmeye çalışılmıştır. Bu durum suç oranlarının aşağı çekilmesine ve ağır suçların çok fazla görülmemesine etki etmiştir.

Toplumun huzur ve güven içerisinde yaşaması Müslim-gayrimüslim ilişkilerinin ve ticari hayatın gelişmesinde etkili olmuştur. Ticaretin gelişmesi ile birlikte alınan vergiler şehir hayatına olumlu şekilde yansımıştır. Toplumdaki sosyal hayatının gelişmesinde vakıf kültürünün etkisi kadar, bugün de hala Kayseri'de önemli bir yere sahip olan, kişisel olarak yapılan hayır işlerinin etkisi görülmektedir.

Şer'iyeye sicilleri birinci elden yazılı kaynaklar olduğu, sicillerdeki birçok belge şahitler huzurunda yazıldığı, devletin atadığı resmi görevli kişiler tarafından tutulduğu için güvenilirlikleri ve doğrulukları son derece yüksek seviyededir. Güvenilirliği bu kadar yüksek olan belgeler tarih literatürünün en fazla ihtiyaç duyduğu belge türleri arasındadır. Bu belgelerden daha fazla faydalanabilmek, genel bir yorum ve daha doğru bilgiye ulaşabilmek için yalnızca bu sicilin değil mevcut tüm şer'iyeye sicillerinin incelenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Ahmet; "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri", *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.54-68.
- Akgündüz, Ahmet; *Şer'iyeye Sicilleri*, C. I, T.D.A.V. Yayını, İstanbul 1988.
- Aktan, Ali; "Kayseri Kadı Sicillerindeki Tereke Kayıtları Üzerinde Bazı Değerlendirmeler (1738-1749)", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, KAYTAM Yayınları, Kayseri 1998, s.47-68.
- Aydın, Mehmet Akif; "Osmanlı Hukukunun Genel Yapısı ve İşleyişi", *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.15-19.
- Bayındır, Abdulaziz; "Örneklerle Osmanlı'da Ceza Yargılaması", *Türkler*, C. 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.69-82.
- BOA, (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), Meşihat, Şer'iyeye Sicil Defteri (MŞH. ŞSC.d.), Kutu-Gömlek Sıra No:5948, H. 1155-M. 1742.
- Cin, Halil; Akgündüz Ahmet; *Türk-İslam Hukuk Tarihi*, C. 1, Timaş Yayınları, İstanbul 1990.
- Erkiletlioğlu, Halit; *Osmanlılar Zamanında Kayseri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kayseri 1996.
- Eryılmaz, Bilal; "Osmanlılarda Millet Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VI, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s.223-277.
- Eryılmaz, Bilal; *Osmanlı Devletinde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*, Risale Yayınları, İstanbul 1996.
- Hallaçoğlu, Yusuf; *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, T.T.K. Yayını, Ankara 2003.
- Hatemi, Hüseyin; "Toprak Düzeni ve Vakıf Kurumu", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. V, İz Yayıncılık, İstanbul 1996, s.197-225.
- Kazıcı, Ziya; *İslâm Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1991.
- Özkaya, Yücel, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.
- Pakalın, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-II-III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1946.
- Sarıcaoğlu, Mehmet Esat; *Malî Tarih Açısından Osmanlı Devletinde Merkez Taşra İlişkileri*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
- Sertoğlu, Mithat; *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitapevi, İstanbul 1986.
- Şahin, Muhammet; *Türk Tarihi ve Kültürü*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara 2003.
- Şen, Murat; "Osmanlı Hukukunun Yapısı", *Osmanlı*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
-

EKLER**Tablo-1: Kayseri'ye Bağlı Mahalleler ve Belge Numaraları**

Ahi İsa: 11	Karabet: 174
Alaca Mescid: 54, 258/a	Karakürkcü: 237
Bahçivan: 10, 13, 69, 95, 120, 156, 177, 194, 195, 260	Kiçikapu: 21, 23
Batman: 239, 254	Köyyıkan: 143, 148
Bektaş: 92, 93	Kürtler: 200, 220, 249/a
Bozatlı: 243	Lala: 41, 70, 84, 115, 207
Cami-i Kebir: 7, 8/a, 110, 113, 119, 167, 180, 183, 184, 190, 192, 218	Merkebcı: 31
Daver Mahallesi: 77	Mermerli: 27
Delikli Taş: 50, 89	Mumcu Halil: 136, 253/a
Depecik: 33, 39, 94, 109, 163, 185	Musa Seyyidyar Gazi: 116
Emir Sultan: 72, 79, 191, 261/a	Mükremin: 145, 146
Eski Bedestan: 256, 257	Müslimen: 114
Eslem Paşa: 80	Rûmiyan: 83, 206, 262
Kebe İlyas: 25, 72, 88, 91, 215	Sasık: 259/a
Görülü: 153	Sayeci: 188, 225
Gülük: 26, 142, 175, 222, 249	Selaldı: 38, 83
Gürcü: 40, 67, 75	Selmen: 19, 152, 154, 155, 162, 252, 253
Hacı: 216	Sınıkcı: 52, 104, 208
Hacı Abdullah: 151, 226, 239	Şarkıyan: 29-30
Hacı Arab: 50, 99, 172,	Şeyhuddin: 173
Hacı Kasım: 130, 131, 140, 164, 205, 257/a	Şetirban: 228

Hacı Kılıç: 42-43, 49, 256/a/a	Şeyh Taceddin: 4, 74, 163
Hamurcu: 123, 124	Tac Kızıl: 233, 241
Harput: 85	Taçgıncık: 197, 255, 255/a, 260/a
Hasan Fakih: 5, 12, 15, 74, 118, 165,240	Tavukcu: 7
Hasayunlu: 24, 231, 247	Tus: 38, 40, 176, 227
Hasbek: 2, 5, 86, 112, 127, 135, 144, 158, 219, 232, 251	Türkmen: 248
Hürrem Çarşısı: 244	Varsak: 171
Kaban: 122	Yenice: 28, 29/a, 102, 134, 252/a
Kalenderhane: 90, 103, 111, 126	Yelmen:32, 82
Kaynak: BOA, MŞH. ŞSC.d., Kutu-Gömlek Sıra No:5948.	

Tablo-2: Kayeri'ye Bağlı Karyeler ve Belge Numaraları

Ağcakaya: 71	Hasance: 106, 107
Ağırnas:170, 223	Hisarcık: 45
Ağ İn: 178	İsbitin: 98, 132, 137, 160, 216, 228/a
Argıncık: 249/a	Karadayı: 36
Aşağı Hasanlı: 100	Kara İn: 178
Bâlâ Gesi: 217, 258	Karakaya: 81
Beğendik: 26, 33, 157	Kara Kilise: 125
Cerasin: 46	Keykubad: 261
Cırlavuk: 105	Kızılviran: 186,221 242, 254/a
Çuçun: 126	Kiçi Bürüngüz: 230
Çelik Kanber: 108	Kümdi: 100
Dadağı: 60	Mah Zemin: 96, 141
Darsiyak: 97, 182	Mancusun: 48-48, 56, 57, 58, 59, 61, 76, 117, 198, 199, 204, 217, 259, 263

Efkere: 133, 139, 193	Ornic: 195/a
Emmiler: 87	Oyma Ağaç: 128,169
Endirlik: 68	Sosun: 9, 46
Erem Değın: 178	Süleymanlı: 46, 224
Erkilet: 147	Şeyh Burak: 227
Germir: 101, 121, 122, 161, 168, 203, 209, 238	Talas: 78, 149, 235
Gesi: 6, 51, 196	Tarafşın: 46
Gömec: 201	Tavnusun: 35, 166, 250
Güllüceviran: 46	Ulu Bürüngüz: 187
Hacılar: 73	Yabani: 138
Halaçlı: 211	Yazır: 246
Hamurcu: 156	Yukarı Hasanlı: 100
Harab Büke: 227	
Kaynak: BOA, MŞH. ŞSC.d., Kutu-Gömlek Sıra No:5948.	

Tablo-3: Kayseri'ye Bağlı Nahiyeler, Kazalar ve Belge Numaraları

Ağ Tağ: 195/	Eğri Bucak: 94, 150
Alan Dost: 252/a	Eski Kürin: 179
Belbaşı: 26	Gediris: 18, 200
Billur: 29-30	Güzbil: 55
Çağ Şak: 92	Hayme: 32
Çaldıran: 175, 236	İynecik: 155
Çay: 222	Kârgâh: 11
Çörümşek: 46	Köstere: 126, 227
Dost: 260	Sakar: 91
Develi: 1000	Zamantı: 36, 46
Kaynak: BOA, MŞH. ŞSC.d., Kutu-Gömlek Sıra No:5948.	